

Lars Bergström

Nordin som nyliberal

Ingemar Nordin tycker det är gåtfullt att det ska krävas så många definitionsförsök innan man får kläm på hans rättighetsbegrepp. Han har ingen känsla för att det kanske beror på att det är egendomligt eller ovanligt. Enligt min mening är det åtminstone ovanligt. Jag tror att ett mer normalt rättighetsbegrepp är sådant att om en person har moralisk rätt (dvs en moralisk rättighet) att göra x, så är det därmed också moraliskt tillåtet för personen att göra x. Men detta gäller tydligen inte för Nordins rättighetsbegrepp. Enligt det följer bara att det *inte* är moraliskt tillåtet för *andra* att göra (eller hota med) fysiska tvångsingrepp mot den som försöker göra x. Enligt Nordin kan alltså en person ha moralisk rätt att göra x, trots att det inte är moraliskt tillåtet för honom att göra x. Det tycker jag är konstigt. Men om man håller sig till *hans* språkbruk är det förstås inte konstigt.

Nordin påstår också att ytterligare en sak följer, nämligen att enskilda individers naturliga (dvs moraliska?) rättigheter bör avspeglas i ett samhälles juridiska rättigheter. Detta låter mycket egendomligt. Det som här påstås följa är väl närmast en viss moralisk princip om hur lagstiftningen i ett samhälle bör se ut. Själva principen behöver inte så vara egendomlig. Den säger kanske bara att man inte bör lagstifta mot (dvs straffbelägga) handlingar, som är sådana att det vore moraliskt fel att göra fysiska tvångsingrepp mot personer som försöker utföra dem. Detta låter rätt rimligt. Om principen dessutom implicerar att man bör lagstifta mot alla handlingar som innebär fysiskt tvång eller hot därom, så är den betydligt mer diskutabel. Men det verkligt egendomliga är påståendet att denna princip följer. Av vad? Menar Nordin att principen följer av hans definition av rättighetsbegreppet? Eller av att en viss person har en viss moralisk rättighet? Bägge förslagen verkar felaktiga, och jag ser ingen tredje möjlighet.

Låt oss emellertid bortse från allt detta. Jag vill inte, och kan säkert inte heller, förbjuda Nordin att använda termerna "rätt" och "rättighet" på sitt speciella sätt. Och hans moraliska princip om lagstiftning kan ju tolkas på ett sätt som gör den rätt rimlig.

Mer central är Nordins, och kanske nyliberalismens, idé att "varje individ har rätt till sin egen person". Om vi håller oss till Nordins rättighetsbegrepp (som ju gäller handlingar), så får väl detta anses betyda ungefär följande: "Det är inte moraliskt tillåtet för någon att vidta tvångsåtgärder mot någon som försöker utföra en handling, såvida inte denna senare handling själv innebär en tvångsåtgärd mot någon". Jag har tidigare trott att nyliberaler anser att det är moraliskt tillåtet att göra vad man vill, så länge man inte hindrar andra att göra det dom vill. Men detta är kanske fel. Det tycks i alla händelser inte vara detta som Nordin menar.

Från varje individs "rätt till sin person" plus principen om lagstiftning ovan kan Nordin dra slutsatsen att rättssystemet i ett samhälle inte bör ingripa med tvång mot personer som inte själva utövar tvång mot någon. Om vi utgår från att skattesmitning inte innebär våld mot någon, så följer då att man inte bör bestraffa skattesmitning. Simalabim!

Tja, vad ska man säga om detta? Här står väl egentligen bara åsikt mot åsikt. Man kan exempelvis kontrastera Nordins åsikt mot den som kommer till uttryck i Förenta Nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna. I dess tjugoförsta artikel talas det om envars rätt att ta del i sitt lands styrelse, antingen direkt eller genom fritt valda ombud, och det sägs vidare att folkets vilja skall utgöra grunden för statsmakternas myndighet. Det är rimligt att tolka detta som en moralisk norm. Och denna norm tycks moraliskt kunna legitimera lagstiftning enligt vilken skattesmitning bestraffas.

Detta gör förstås inget intryck på Nordin. Enligt hans åsikt är väl FN:s deklaration helt enkelt ett exempel på felaktig moral. På liknande sätt tar Nordin naturligtvis avstånd från alla former av utilitaristisk välfärds-moral.

I sammanhanget kan man notera att det också finns inslag av välfärdstänkande i FN-deklarationen. I artikel 25 sägs exempelvis följande: "Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård, och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter över vilka han icke kunnat råda". Det verkar rimligt att anta att ett samhälle inte kan garantera sina medborgare denna rätt om det inte tvingar medborgarna att betala skatt.

Men kanske kunde man erbjuda personer som Nordin—i den mån de är myndiga och vid sina sinnens fulla bruk—att ingå ett frivilligt

avtal med resten av samhället, i vilket de fransäger sig alla anspråk på att staten skall garantera dem de rättigheter som de har enligt FN-deklarationen mot att staten i gengäld lovar att inte tvinga dem att betala skatt eller att utföra andra handlingar. Det vore kanske en rimlig lösning. Det skulle i så fall innebära att Nordin et consortes inte får utnyttja samhällets tjänster. De får t ex inget skydd av polis och militär, de får inte köra bil på allmänna vägar eller överhuvud taget befinna sig på allmän plats, de får inte utnyttja allmänna bibliotek, sjukhus, järnvägar, busslinjer, universitetsinstitutioner, hamnar, socialbidrag, elnät, flygfält, vattenledningsnät, avloppssystem, och annan infrastruktur.

Någon mindre stenhård nyliberal skulle kanske blekna en aning inför detta perspektiv. Men det torde vara helt i Nordins smak. Ty han "hyser ingen önskan om att tvinga någon till något". Då vill han säkert inte heller tvinga polisen att skydda honom, eller busschauffören att släppa in honom på bussen.

Låt mig nu lämna Nordins politiska åsikter därhän. Avslutningsvis ska jag återigen försöka förklara vad jag uppfattar som det grundläggande felet i hans "argument" för den centrala tesen att var och en bör handla som om människor har rätt till sin egen person. Argumentet ser ut så här: Om en given morallära implicerar att någon har rätt att tvinga någon att handla på ett visst sätt, så måste anhängarna av denna morallära "bortom allt tvivel kunna bevisa" dess riktighet. "Av detta följer att om ingen kan bevisa en moralisk ståndpunkt som inbegriper tvång mot andra, så har heller ingen någon legitim rätt att göra sådana ingrepp".

För resonemangets skull är jag beredd att gå med på att ingen kan bevisa en moralisk ståndpunkt bortom allt tvivel. Felet i Nordins argument har inte med detta att göra. Felet består i att han utgår från en orimlig förutsättning, nämligen att en riktig morallära måste kunna bevisas bortom allt tvivel. Det finns ingen anledning att godta denna förutsättning! Och för övrigt kan vi notera, att *om* denna förutsättning vore riktig, och *om* moralläror inte kan bevisas bortom allt tvivel, så skulle *ingen* morallära—inte heller Nordins—vara riktig.

Mot detta skulle kanske Nordin invända att han inte förutsätter att en riktig morallära måste kunna bevisas, utan bara att en morallära som legitimerar tvång måste kunna bevisas. Men att utan vidare förutsätta detta är knappast bättre än att direkt förutsätta det som skulle bevisas. Nordins "argument" för sin princip består egentligen

bara i påståendet att det inte finns några tillräckligt starka argument för alternativa principer. Detta är intellektuellt otillfredsställande.

För att även Nordin skall inse detta föreslår jag att han reflekterar över hur han själv skulle reagera om en meningsmotståndare argumenterade på samma sätt som han. Den morallära som Nordin framför allt ogillar är utilitarismen. Antag nu att en utilitarist försöker argumentera för sin utilitarism genom att säga följande: "Om en given morallära implicerar att någon har rätt att handla i strid mot utilitarismens krav, så måste anhängarna av denna morallära kunna bevisa dess giltighet bortom allt tvivel. Ingen kan bevisa en morallära bortom allt tvivel. Alltså kan ingen bevisa en morallära som strider mot utilitarismen bortom allt tvivel. Alltså bör man handla i enlighet med utilitarismens krav. Alltså är utilitarismen riktig". Jag misstänker att Nordin inte skulle bli helt övertygad av detta resonemang. Förmodligen skulle han tycka att det är rena skojet. Men då bör han i konsekvensens namn hålla med om att detsamma kan sägas om hans eget resonemang.